

Utlåtande 2009:154 RII (Dnr 303-2792/2008, 303-160/2009)

Vegetariska tisdagar

Motion av Emma Lindqvist (s) (2008:87)

Minskad konsumtion av kött

Motion av Åsa Hagelstedt (v) (2009:3)

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande

1. Motion (2008:87) av Emma Lindqvist (s) om Vegetariska tisdagar anses besvarad i enlighet med utlåtandet.
2. Motion (2009:3) av Åsa Hagelstedt (v) om Minskad konsumtion av kött anses besvarad i enlighet med utlåtandet.

Föredragande borgarrådet Ulla Hamilton anför följande.

Ärendet

Emma Lindqvist (s) har i en motion (2008:87) föreslagit att endast vegetarisk mat ska serveras en utvald veckodag i kommunens bispisningar och Åsa Hagelstedt (v) har i en motion (2009:3) föreslagit minskad konsumtion av kött i de kommunala verksamheterna. De två motionerna har behandlats tillsammans eftersom de rör samma fråga och lämnades in till kommunfullmäktige under samma period.

Beredning

Motionerna har remitterats till stadsledningskontoret, utbildningsnämnden, äldrenämnden, Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd och Östermalms stadsdelsnämnd.

Stadsledningskontoret framhåller att Stockholms stad har som mål för sin verksamhet att värna och utveckla en hållbar livsmiljö och därigenom bidra till minskad negativ miljöpåverkan. Staden följer målets utveckling genom att bland annat mäta andelen inköpta ekologiska livsmedel i stadens verksamheter. I enlighet med stadens upphandlingspolicy är det fullt möjligt att ställa krav på miljöhänsyn vid upphandling inom olika områden. Alla skolor har, både via upphandling eller skolmat i egen regi, förutsättningar att ha en hög grad av miljömedvetenhet i enlighet med stadens uppsatta miljömål. Det är stadsledningskontorets förhoppning att andelen inköpta ekologiska livsmedel kommer att öka då staden under 2009 kommer att genomföra en ny upphandling av livsmedel.

Utbildningsnämnden påtalar att Stockholms stad har som mål för sina verksamheter att värna och utveckla en hållbar livsmiljö och därigenom bidra till minskad negativ miljöpåverkan. I enlighet med stadens upphandlingspolicy är det fullt möjligt att ställa krav på miljöhänsyn vid upphandling inom olika områden. Alla skolor har, både via upphandling eller skolmat i egen regi, förutsättningar att ha en hög grad av miljömedvetenhet i enlighet med stadens uppsatta miljömål.

Äldrenämnden anser att när det gäller maten för äldre i stadens omsorg bör det först och främst vara det individuella valet som styr. I stadens kostpolicy om bra mat inom äldreomsorgen, KF – beslut april 2008, står skrivet att *Individuella behov utifrån medicinska, etiska, kulturella och religiösa skäl ska tillgodoses i möjligaste mån*. Att själv få styra sitt val av mat handlar om respekt för den äldres önskemål.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd anger att hos dem sker matservering framförallt inom äldreomsorgen och förskoleverksamheten och nämnden svarar på motionerna utifrån verksamheterna inom dessa områden. Den av kommunfullmäktige antagna kostpolicyn för äldreomsorgen utgör grunden för god kvalitet på mat och måltider för verksamheter i såväl egen regi som den upphandlade verksamheten. Policyn säger att alla som serveras mat och måltider inom Stockholms stads äldreomsorg ska erbjudas individanpassad mat och måltider som motsvarar gällande riktlinjer, utifrån de svenska näringsrekommendationerna (SNR), de nordiska näringsrekommendationerna (NNR) samt ESS-gruppens rekommendationer (Livsmedelsverket, SLV 2003).

Östermalms stadsdelsnämnd anser att de måltider som serveras i kommunens bespisningar ska vara av hög kvalitet och så långt det är möjligt även säkerställa att de ger det näringstillskott som varje individ, i sina olika situationer är i behov av. För att detta ska kunna verkställas krävs stor kunskap och anpassning till de olika målgrupperna. Nämnden kommer att fortsätta stödja de ansvariga personer inom kommunens verksamheter som handhar dessa frågor bl.a. genom vidareutbildning i kost- och näringskunskap.

Nämnden motsätter sig bestämt ett direktiv från kommunen att under en veckodag enbart erbjuda vegetariska måltider. Nämnden anser att valfrihetsprincipen ska råda även inom detta område. Nämnden litar på att leverantörerna finner de bästa alternativen i samråd med sina beställare.

Mina synpunkter

Motionärerna öppnar upp redan öppna dörrar när de kräver mer vegetariskt i stadens verksamheter. Frågan om att ställa om till att helt eller delvis ta bort kött ur menyerna för våra unga och äldre är inte en fråga som bör bestämmas av kommunfullmäktige utan ett val som dessa människor bör göra själva.

Motionärerna gör det väldigt enkelt för sig genom att jämställa allt kött. Det är, som vi alla vet, skillnad på kött och kött. Vissa typer av kött behöver mer energi vid produktion, vissa mindre.

Alla skolor i staden erbjuder specialkost och det är upp till varje skola att möta elevers och föräldrars behov, och på äldreboenden finns det ett fullgott vegetariskt alternativ till måltiden som serveras. Baskravet i stadens upphandlade äldreboenden är att det ska finnas möjlighet att välja mellan två varmrätter och en vegetarisk varmrätt utifrån den enskildes önskemål. I och med att vi har både fritt skolval och fritt val inom äldreomsorgen är även valet av mat en faktor som spelar in när stockholmarna ska välja.

Sveriges andel av den globala köttkonsumtionen uppgår enligt FN:s matorgan FAO endast till 0,02 procent, och Sveriges lantbrukare producerar 80 procent av den nationella efterfrågan. Det finns alltså större insatser som kan göras för klimatet än ändringar i vår kost, såsom utbyggnad av fjärrvärme, satsningar på Carbon Capture, och energieffektiviseringar. Den privatperson som vill göra stora insatser för miljön kan göra större skillnad genom sin energiförbrukning än genom att välja bort kött i matkonsumtionen.

Slutligen ska vi minnas att många äldre har vuxit upp med att äta kött dagligen. Miljöpartiets rapport från 2009, ”Politik för god mat”, formulerar det bra: ”*Det som är god mat kan också variera i olika kulturer. Att bevara olika lokala maträtter och traditioner ger oss människor en identitet.*” Bara för att

man är gammal så ska man inte förlora makten över sin matupplevelse. I den mån som de äldre väljer att gå över till vegetariska alternativ kommer köken att svara på det behovet. I övrigt hänvisar jag till stadsledningskontorets tjänsteutlåtande.

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Motion (2008:87) av Emma Lindqvist (s) om vegetariska tisdagar
3. Motion (2009:3) av Åsa Hagelstedt (v) om minskad konsumtion av kött

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarråden *Carin Jämtin* och *Roger Mogert* (båda s), *Yvonne Ruwaida* (mp) och *Ann-Margarethe Livh* (v) enligt följande.

Vi föreslår att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande
Besvara motionerna med följande:

Att motionera om minskad köttkonsumtion är inte att slå in öppna dörrar. Medvetenheten om hur stor del av de globala klimatförändringarna som orsakas av vår köttproduktion är liten. Stockholms stad som har ett gott anseende i miljöfrågor och till och med blivit utsedd till Europas Miljöhuvudstad 2010 måste självklart arbeta aktivt med att minska köttkonsumtionen i stadens verksamheter. Det räcker inte att varje enskild individ gör ett val om kött eller vegetarisk kost – samhället måste ta en stor del av ansvaret för hela samhällets miljöpåverkan. Stockholms stad har stora möjligheter att inom sina verksamheter varje dag erbjuda vegetariska rätter.

Det är självklart att Stockholms stad ska sträva efter att minska klimatpåverkan i alla delar av sin verksamhet. Produktionen av varor och tjänster som staden köper in bidrar med en stor del av denna påverkan, varför stadens klimatpåverkan måste ses i ett livscykelperspektiv. Stadens strävan efter att t ex använda s.k. miljöbilar och energieffektivisera sina verksamheter är förstås ingen ursäkt för att bortse från verksamhetens klimatpåverkan i övrigt. Fjärrvärme och energieffektiviseringar är viktiga delar i minskad klimatpåverkan.

Naturligtvis ska maten som staden serverar vara allsidig, näringsriktig och god och tillgodose individuella behov. Inom äldreomsorgen är det viktigt med maträtter som brukarna känner igen och uppskattar, vilket inte är något hinder för att servera vegetariska måltider. I själva verket är mycket av vår vanligaste husmanskost antingen vegetarisk eller köttsnål, utan att vi för den skull tänker på den som vegetarisk kost. Inte

heller de särskilda näringskraven på maten i förskolan och skolan är något hinder mot att emellanåt servera vegetarisk mat.

Vi delar därför motionärernas målsättning att minska köttkonsumtionen i stadens verksamheter och anser att staden bör ha detta som övergripande mål för att minska klimatpåverkan. Detta mål går utmärkt att förena med brukares önskemål och valfrihet. Även förslaget att hälften av det kött som serveras ska vara Kravmärkt, naturbeteskött eller uppfylla motsvarande regler instämmer vi i, eftersom sådan köttproduktion – förutom att bidra till landskapsvården – innebär avsevärt minskad klimatpåverkan. Hur dessa mål ska uppfyllas i verksamheterna får beskrivas i nämndernas och enheternas verksamhetsplaner.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande

1. Motion (2008:87) av Emma Lindqvist (s) om Vegetariska tisdagar anses besvarad i enlighet med utlåtandet.
2. Motion (2009:3) av Åsa Hagelstedt (v) om Minskad konsumtion av kött anses besvarad i enlighet med utlåtandet.

Stockholm den 7 oktober 2009

På kommunstyrelsens vägnar:
STEN NORDIN

Ulla Hamilton

Ylva Tengblad

Reservation anfördes av *Roger Mogert, Malte Sigemalm, Abdo Goriya* och *Kersti Py Börjeson* (alla s), *Emilia Hagberg* (mp) och *Ann-Margarethe Livh* (v) med hänvisning till reservationen av (s), (mp) och (v) i borgarrådsberedningen.

ÄRENDET

Emma Lindqvist (s) har i en motion (2008:87) föreslagit att endast vegetarisk mat ska serveras en utvald veckodag i kommunens bespisningar och Åsa Hagelstedt (v) har i en motion (2009:3) föreslagit minskad konsumtion av kött i de kommunala verksamheterna. Remissvaren kommer att redovisas tillsammans.

BEREDNING

Motionerna har remitterats till stadsledningskontoret, utbildningsnämnden, äldrenämnden, Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd och Östermalms stadsdelsnämnd.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 13 maj 2009 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholm stad har som mål för sin verksamhet att värna och utveckla en hållbar livsmiljö och därigenom bidra till minskad negativ miljöpåverkan. Staden följer målets utveckling genom att bland annat mäta andelen inköpta ekologiska livsmedel i stadens verksamheter. I enlighet med stadens upphandlingspolicy är det fullt möjligt att ställa krav på miljöhänsyn vid upphandling inom olika områden. Alla skolor har, både via upphandling eller skolmat i egen regi, förutsättningar att ha en hög grad av miljömedvetenhet i enlighet med stadens uppsatta miljömål. Det är stadsledningskontorets förhoppning att andelen inköpta ekologiska livsmedel kommer att öka då staden under 2009 kommer att genomföra en ny upphandling av livsmedel.

Kontoret anser att skolornas medvetenhet kring kosten ur både miljö- och klimatpåverkansperspektivet är relativt hög och att staden redan idag verkar aktivt för att öka medvetenheten. Ett antal skolor inom staden har valt att en dag i veckan endast servera vegetarisk mat. Stadsledningskontoret menar att frågan om matsedel i stadens skolverksamhet inte är en fråga som ska avgöras i kommunfullmäktige utan i verksamheterna. Maten ska tillgodose näringsbehov och så långt möjligt även brukarnas önskemål.

I syfte att långsiktigt arbeta för att förbättra skolmaten har utbildningsnämnden fattat beslut om att inrätta en kostfunktion för grundskolan. Uppgiften blir att samordna och stödja skolornas arbete med skolmåltiden. Funktionen ska ansvara för gemensamma riktlinjer, att gemensam kompetensutveckling genomförs samt stödja och bistå skolorna vid exempelvis upphandling och inspektion. I arbetet med att ta fram gemensamma riktlinjer för kosthållning i Stockholms skolor kommer aspekter som kan bidra

till ett ekologiskt och uthålligt jordbruk utifrån klimatsynpunkt att beaktas.

Stadsledningskontoret föreslår därför att motion (303-2792/2008) av Emma Lindqvist (s) om vegetariska tisdagar och motion (303-160/2009) av Åsa Hagelstedt (v) om minskad konsumtion av kött anses besvarad med hänvisning till vad som sägs i kontorets tjänsteutlåtande.

Utbildningsnämnden

Utbildningsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 16 april 2009 följande

Utbildningsnämnden beslutar att som svar på remisserna överlämna och återropa förvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av vice ordföranden Roger Mogert m.fl. (S), ledamoten Per Olsson (MP) och tjänstgörande ersättaren Susanna Brolin (V), *bilaga 1*.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 20 mars 2009 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms stad har som mål för sina verksamheter att värna och utveckla en hållbar livsmiljö och därigenom bidra till minskad negativ miljöpåverkan. I enlighet med stadens upphandlingspolicy är det fullt möjligt att ställa krav på miljöhänsyn vid upphandling inom olika områden. Alla skolor har, både via upphandling eller skolmat i egen regi, förutsättningar att ha en hög grad av miljömedvetenhet i enlighet med stadens uppsatta miljömål.

Under 2009 kommer en ny upphandling av livsmedel att genomföras. Utbildningsförvaltningen avser att aktivt medverka i denna för att säkra att utbildningsnämndens mål om att öka andelen inköpta ekologiska livsmedel tas tillvara.

Det finns inom staden några skolor som redan idag valt att en dag i veckan endast servera vegetarisk mat. Förvaltningen avser att verka för att stadens skolor har en hög medvetenhet kring kosten ur både miljö- och klimatpåverkansperspektiv.

Förvaltningen har fattat beslut om att under 2009 inrätta en kostfunktion för grundskolan. Uppgiften blir att samordna och stödja skolornas arbete med skolmåltiden. Funktionen ska ansvara för att gemensam kompetensutveckling genomförs samt stödja och bistå skolorna vid exempelvis upphandling och inspektioner. Förvaltningen syftar med detta till att inleda ett långsiktigt arbete för att förbättra skolmaten. I arbetet med att ta fram gemensamma riktlinjer för kosthållningen i Stockholms skolor kommer aspekter som kan bidra till ett ekologiskt och uthålligt jordbruk utifrån klimatsynpunkt att beaktas.

Rekrytering av kostfunktion pågår.

Förvaltningen föreslår att utbildningsnämnden överlämnar detta tjänsteutlåtande som svar på remisserna.

Äldrenämnden

Äldrenämnden beslutade vid sitt sammanträde den 21 april 2009 följande:

Äldrenämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som sitt yttrande över motionerna: 2008:87 om vegetariska tisdagar och 2009:3 om minskad konsumtion av kött.

Reservation anfördes av ledamoten Margareta Johansson (V), *bilaga 1*.

Reservation anfördes av ledamoten Eivor Karlsson (MP), *bilaga 1*.

Äldreförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 23 mars 2009 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen anser att när det gäller maten för äldre i stadens omsorg bör det först och främst vara det individuella valet som styr. I stadens kostpolicy om bra mat inom äldreomsorgen, KF – beslut april 2008, står skrivet att *Individuella behov utifrån medicinska, etiska, kulturella och religiösa skäl ska tillgodoses i möjligaste mån. Att själv få styra sitt val av mat handlar om respekt för den äldres önskemål. Många av dagens äldre är vana vid en kost baserad på svenska råvaror och mat som av tradition varit säsonganpassad, till exempel traditionell husmanskost som rotmos, ärtsoppa och bruna bönor, basvaror som ofta finns som ekologiskt producerade. Även dagens äldre från andra kulturer är vana vid att baljväxter som t ex. bönor och grönsaker utgör bas livsmedel i matlagningen.*

Kunskap om matlagning, livsmedelsval och näringslära är viktiga komponenter för att maten ska bli miljö- och näringsmässigt bra. Om köttet väljs bort måste det ersättas med fullgoda alternativ, t ex. baljväxter eller fisk, för att undvika näringsbrister. När det gäller förslaget om en vegetarisk dag i veckan anser äldreförvaltningen att det vid varje måltid alla dagar ska finnas ett vegetariskt fullgott alternativ för den som så önskar.

Livsmedelsindustrin står idag för en del av Sveriges utsläpp av växthusgaser. Utsläpp kommer från exempelvis djuruppfödning, transporter och växthusodling. Vegetabilier ger ofta en mindre klimatpåverkan än köttprodukter. Det är angeläget att se till helheten *från jord till bord* vid livsmedelsupphandling. Bra logistiksystem och större volymer kan bidra till mindre miljöpåverkan. Livsmedelsverket arbetar med att ta fram miljöanpassade kostråd som kan användas vid val av livsmedel och vid planering av måltider. Därutöver ger Stockholms stads miljöprogram 2009-2011 vägledning och en

grund i arbetet för ett miljömässigt hållbart Stockholm.

Enligt kostpolicyn ska *Alla verksamheter som berörs av mat och måltider sträva efter en anpassning till nationellt antagna miljömål*. Förvaltningen anser därför att det är viktigt med kunskap om mat och måltidsproduktion så att klimat- och miljöeffekter kan vägas in vid val av livsmedel och färdiga rätter.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 23 april 2009 följande

1. Förvaltningens tjänsteutlåtande åberopas som yttrande till kommunstyrelsen
2. Nämnden avstyrker motionerna om minskad konsumtion av kött och om vegetariska tisdagar

Reservation anfördes av ledamoten Mervi Mäkinen Andersson m.fl. (S), tjänstgörande ersättaren Lars-Göran Carlsson (S), Rosa Lundmark (V) och Jonas Eklund (MP), *bilaga 1*.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 16 mars 2009 har i huvudsak följande lydelse.

I Enskede-Årsta-Vantör sker matservering framförallt inom äldreomsorgen och förskoleverksamheten och förvaltningen svarar på motionerna utifrån verksamheterna inom dessa områden.

Den av Kommunfullmäktige antagna kostpolicyn för äldreomsorgen utgör grunden för god kvalitet på mat och måltider för verksamheter i såväl egen regi som den upphandlade verksamheten. Policyn säger att alla som serveras mat och måltider inom Stockholm stads äldreomsorg ska erbjudas individanpassad mat och måltider som motsvarar gällande riktlinjer, utifrån de svenska näringsrekommendationerna (SNR), de nordiska näringsrekommendationerna (NNR) samt ESS-gruppens rekommendationer (Livsmedelsverket, SLV 2003). Policyn uttrycker också att hänsyn ska tas till de äldres egna önskemål gällande matens sammansättning, kvalitet och måltidsmiljö. Måltidernas sammansättning ska tillgodose individuella behov utifrån medicinska, etiska, kulturella och religiösa skäl och måltiden ska utgöra en lustfylld måltidsupplevelse för den äldre.

I stadens äldreplan för 2007 – 2011 uttrycks också att maten är en viktig kvalitetsfaktor, att maten ska vara anpassad till äldres individuella behov samt att det ska finnas möjlighet för den enskilde att vara delaktig i måltidsplaneringen.

Inom Enskede-Årsta-Vantörs förskolor följer personalen livsmedelsverkets riktlinjer i Bra mat i förskolan. Verket menar att vegetarisk mat lätt blir energifattig och att

det i sådana fall är mycket viktigt att kunna erbjuda stora portioner för att tillgodose behovet av energi hos förskolebarn. Verket rekommenderar inte veganmat för barn i förskoleåldern, då sådan kost dels kräver grundiga kunskaper hos personalen, dels för att vegankost helt saknar viktiga näringsämnen som endast finns i animaliska livsmedel.

Livsmedelsverkets riktlinjer pekar ut bra principer för maten i förskolan. Dessa innebär bland annat att servera tillräckligt med mat, att ha så kort tid som möjligt mellan tillagning och servering för bevarat näringsinnehåll och smak samt att servera lunch som innehåller potatis, pasta, ris eller gryn, grönsaker, bröd, nyckelhålsmärkta kött- eller charkuteriprodukter, nyckelhålsmärkta mejerivaror, mjuka matfetter, fisk varje vecka samt lättmjölk och vatten. Nötter, inklusive mandel, jordnötter och sesamfrö ska inte förekomma. Ingen av principerna uttrycker att vegetarisk mat ska ersätta någon måltid.

Förvaltningen anser att det inte finns utrymme att införa vegetariska dagar inom de verksamheter som serverar mat, då maten som serveras våra äldre och yngre ska präglas av den individuella smaken och önskemålet, kvalitet och näringsinnehåll. Däremot är det viktigt att staden ständigt anpassar sina verksamheter efter de behov som finns för att minska klimatpåverkan. Det finns till exempel miljömässiga vinster av att köpa in ekologiska, säsonganpassade och närproducerade matvaror, vilket heller inte inkräktar på individens val eller matens kvalitet. Inom förskolan finns dessutom bra möjligheter att främja en hälsosam livsstil med bra matvanor hos barnen, även om hem och familj har det grundläggande ansvaret för barnens matvanor.

Förvaltningen arbetar enligt den av stadsdelsnämnden antagna miljöplanen för att minska koldioxidutsläpp genom att systematiskt endast leasa miljöbilar och till 85 % tanka förnyelsebart drivmedel, samt att i större utsträckning resa med kollektivtrafik eller gå eller cykla. För att minska energianvändningen arbetar förvaltningen för att energieffektivisera i verksamheterna, exempelvis genom att byta ut vitvaror. Vad gäller livsmedel så arbetar förvaltningen för att öka andelen ekologiska livsmedel i verksamheterna, där ekologiska livsmedel bland annat definieras som KRAV-märkta sådana.

Östermalms stadsdelsnämnd

Östermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 16 april 2009 följande

Nämnden anför följande som svar på remisserna:

De måltider som serveras i kommunens bespisningar skall vara av hög kvalitet och så långt det är möjligt även säkerställa att de ger det näringstillskott som varje individ, i sina olika situationer är i behov av. För att

detta skall kunna verkställas krävs stor kunskap och anpassning till de olika målgrupperna. Vi kommer att fortsätta stödja de ansvariga personer inom kommunens verksamheter som handhar dessa frågor bl a genom vidareutbildning i kost- och näringskunskap.

Vi motsätter oss bestämt ett direktiv från kommunen att under en veckodag enbart erbjuda vegetariska måltider. Vi anser att valfrihetsprincipen skall råda även inom detta område. Vi litar på att leverantörerna finner de bästa alternativen i samråd med sina beställare.

Vi anser vidare att det kan vara av stort värde att alternativ erbjuds för att tillgodose olika kostvanor och intressen.

Reservation anfördes av vice ordförande Rolf Lindell m.fl. (S), ledamöterna Marion Sundqvist (MP) och Per Hamnström (V) med hänvisning till yrkande att bifalla förvaltningens förslag.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Marion Sundqvist (MP), *bilaga 1*.

Östermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 16 mars 2009 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen svarar på remissen med Dnr: 303-160/2009 om minskad konsumtion av kött tillsammans med Dnr: 303-2792/2008 om vegetariska tisdagar då de berör samma ämne.

Mat och måltider är centrala i våra liv, som njutning, källa till glädje, som mötesplats och kulturbärare. Matvanorna har också stor betydelse för hälsan, såväl för barn som för vuxna. Östermalms förskolor har enastående möjligheter att på ett positivt och naturligt sätt främja en hälsosam livsstil med bra matvanor hos våra barn. Utöver de lagar som styr förskoleverksamheten följer stadsdelen planer, riktlinjer och beslut som gäller maten i förskolan, om planering, upphandling, tillagning med mera. Förskolecheferna verkställer beslut gällande förskolans mat genom delegation av uppgiften. I det finns principer för upphandling och val av vissa livsmedel – ekologiskt producerat, närodlat, säsongsanpassat. Till stöd för detta arbete har Livsmedelsverket på uppdrag av regeringen utarbetat råd för måltider i förskola som förskolorna följer. Råden ger både bra matvanor och livsmedelssäkerhet.

Förvaltningen känner till att förskolorna måltider redan idag och sedan många år tillbaka, ligger i linje med motionärernas förslag om att servera vegetarisk mat minst en gång i veckan. Förvaltningens bedömning är att förskolornas arbete i den bemärkelsen kan sägas vara framgångsrikt och att det finns en given koppling mellan det förskolorna gör och resultatet som uppnås.

Andelen ekologiska livsmedel som köps in och serveras i stadsdelens förskolor ökar kontinuerligt. I stadens budget 2009 för Stockholms stad och inriktning för 2010

och 2011 anges att stadsdelsnämndens årsmål för andelen inköpta ekologiska livsmedel i kronor av totala värdet av inköpta livsmedel ska öka 2009 samt vara 15 % 2010 respektive 16 % 2011

Andelen inköpta ekologiska livsmedel i stadsdelens förskolor har ökat kontinuerligt sedan 2002. Tillgänglig statistik som bygger på data från livsmedelsleverantörerna visar för Östermalms del en positiv trend sedan 2002. Försäljningsstatistik visar att andelen ekologiska livsmedel av Östermalms egna livsmedelsinköp har ökat till 19 procent (Stockholms stad 11 %) vilket ska jämföras med utgångsvärdet 8,5 % 2002 och målvärdet 15 % 2010.

RESERVATIONER M.M.

Utbildningsnämnden

Reservation anfördes av vice ordföranden Roger Mogert m.fl. (S), ledamoten Per Olsson (MP) och tjänstgörande ersättaren Susanna Brolin (V) enligt följande

att delvis åberopa förvaltningens förslag till beslut
samt att därutöver anföra

Skolorna i Stockholm har den senaste tiden tvingats till besparingar på skolmaten. Det har på flera håll inneburit att kvaliteten på skolmaten blivit sämre och att möjligheterna att kunna garantera bra och näringsriktig skolmat försämrats.

Det måste vara självklart att alla stadens barn och unga kan garanteras en bra och nyttig kost. För att ha en möjlighet att kunna erbjuda alla barn en näringsriktig kost, och en skolmat som bidrar till ett mer ekologiskt hållbart samhälle är det viktigt med att det finns tillräckligt med resurser. I dag är det inte så, och därför behöver särskilda satsningar göras för att förbättra skolmaten. I arbetet med att förbättra skolmaten i stadens skolor behöver vi även göra investeringar i fortbildning för skolmåltidspersonalen samt även reservera medel för att höja deras löner.

Äldrenämnden

Reservation anfördes av ledamoten Margareta Johansson (V) enligt följande

Vi i Vänsterpartiet yrkar att äldrenämnden beslutar i huvudsak enligt förvaltningens förslag, därutöver vill vi anföra följande:

Vi instämmer i att när det gäller maten för äldre i stadens omsorg bör det först och främst vara det individuella valet som styr. Förvaltningens förslag att det alla dagar och vid varje måltid ska finnas ett vegetariskt fullgott alternativ för den som vill är ett bra sätt att stimulera minskad konsumtion av kött.

Vi delar motionärernas målsättningar att minska köttkonsumtionen i stadens verksamheter och anser att staden bör ha detta som övergripande mål för att minska klimatpåverkan. Även förslaget att hälften av det kött som serveras ska vara Kravmärkt, naturbeteskött eller uppfylla motsvarande regler instämmer vi i. Hur målsättningarna uppfylls i varje verksamhet får beskrivas i enheternas verksamhetsplaner.

Reservation anfördes av ledamoten Eivor Karlsson (MP) enligt följande

Vi i Miljöpartiet de gröna yrkar att:

1. Äldrenämnden beslutar i huvudsak enligt förvaltningens förslag
2. Äldrenämnden bifaller andra att-satsen i motion (2009:3): ”när kött serveras så ska minst hälften av det som serveras vara Kravmärkt, naturbeteskött eller uppfylla motsvarande regler.”

Vi instämmer i att när det gäller maten för äldre i stadens omsorg bör det först och främst vara det individuella valet som styr. Förvaltningens förslag att det alla dagar och vid varje måltid ska finnas ett vegetariskt fullgott alternativ för den som vill är ett bra sätt att stimulera minskad konsumtion av kött.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av ledamoten Mervi Mäkinen Andersson m.fl. (S), tjänstgörande ersättaren Lars-Göran Carlsson (S), Rosa Lundmark (V) och Jonas Eklund (MP) enligt följande

Nämnden lämnar följande svar på remissen.

För oss är det självklart att Stockholms stad ska sträva efter att minska klimatpåverkan i alla delar av sin verksamhet. Produktionen av varor och tjänster som staden köper in bidrar med en stor del av denna påverkan, varför stadens klimatpåverkan måste ses i ett livscykelperspektiv. Stadens strävan efter att t ex använda s.k. miljöbilar och energieffektivisera sina verksamheter är förstås ingen ursäkt för att bortse från verksamhetens klimatpåverkan i övrigt.

Vår kosthållning medför betydande utsläpp av klimatpåverkande gaser. Därför är inköpen av mat till stadens verksamheter ett naturligt förbättringsområde i stadens klimatarbete. Produktionen av kött – framför allt storskalig nötköttsproduktion – står för en stor del av matens klimatpåverkan, och förbrukar dessutom mycket stora naturresurser.

Naturligtvis ska maten som staden serverar vara allsidig, näringsriktig och god och tillgodose individuella behov. Inom äldreomsorgen är det viktigt med maträtter som brukarna känner igen och uppskattar, vilket inte är något hinder för att servera vegetariska måltider. I själva verket är mycket av vår vanligaste husmanskost antingen vegetarisk eller köttsnål, utan att vi för den skull tänker på den som vegetarisk kost. Inte heller de särskilda näringskraven på maten i förskolan och skolan är något hinder mot att emellanåt servera vegetarisk mat. Vi ser dock att det finns ett behov av kompetensutveckling för att kunna använda mindre kött till den mat som verksamheterna serverar och samtidigt säkerställa näringsinnehållet.

Vi delar därför motionärernas målsättning att minska köttkonsumtionen i stadens verksamheter och anser att staden bör ha detta som övergripande mål för att minska klimatpåverkan. Även förslaget att hälften av det kött som serveras ska vara Kravmärkt, naturbeteskött eller uppfylla motsvarande regler instämmer vi i, eftersom sådan köttproduktion – förutom att bidra till landskapsvården – innebär avsevärt minskad klimatpåverkan. Hur dessa mål ska uppfyllas i verksamheterna får beskrivas i nämndernas och enheternas verksamhetsplaner.

Från utbildningsförvaltningens utlåtande i detta ärende noterar vi att några av stadens skolor redan idag har valt att en dag i veckan endast servera vegetarisk mat, samt att ”aspekter som kan bidra till ett ekologiskt och uthålligt jordbruk utifrån klimatsynpunkt” kommer att beaktas i arbetet med att ta fram gemensamma riktlinjer för kosthållningen i Stockholms skolor. Detta är en bra början.

Östermalms stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten Marion Sundqvist (MP) enligt följande

Det är bra att andelen ekologisk mat ökar i stadsdelens förskolor. Tyvärr är variationerna stora. I vissa förskolor är det bara mjölken som är ekologisk. I ena remissen framförs förslaget, att när kött serveras, så ska minst hälften vara Kravmärkt eller vara naturbeteskött. Finns det någon förskola i stadsdelen som lever upp till detta?

KOMMUNFULLMÄKTIGE

Motioner

2008:87

2008:87

Motion av Emma Lindqvist (s) om vegetariska tisdagar

Dnr 303-2792/2008

De flesta är idag medvetna om klimatförändringarna och hur de faktiskt hotar hela vår civilisations överlevnad.

Samhällsdebatten har hittills fokuserats främst på koldioxidutsläpp från våra industrier och från trafiken. Det är bra – utsläppen måste minska i alla samhällssektorer.

Däremot missar man uppemot 18 % av alla växthusgasutsläpp om man enbart pratar om fabriker och bilar. Världens köttkonsumtion genererar nämligen nästan en femtedel av vår klimatpåverkan, och vi i den rika västvärlden står för det allra mesta av detta.

Jag föreslår därför att Stockholms kommun en dag i veckan, förslagsvis tisdagar, i fortsättningen enbart ska servera vegetarisk kost i sina skolbespisningar, i förskolan, i omsorgen och så vidare.

Ska vi klara klimatutmaningen måste vi ändra vårt beteende – och vad är en bättre plats att börja den förändringen på än i den lokala demokratin?

Med hänvisning till ovanstående föreslår jag

- att Stockholms kommunfullmäktige ger i uppdrag till de instanser det berör, att på en utvald veckodag endast servera vegetarisk mat i kommunens bespisningar.

Stockholm den 1 december 2008

Emma Lindqvist

KOMMUNFULLMÄKTIGE

Motioner

2009:3

2009:3

Motion av Åsa Hagelstedt (v) om minskad konsumtion av kött

Dnr 303-160/2009

Köttproduktionen står för en oerhörd mängd koldioxidutsläpp, faktiskt större än biltrafikens utsläpp. Ett sätt att ta ansvar för klimatfrågan är därför att Stockholms stad i sina verksamheter satsar på att servera mer vegetariskt i de kommunala verksamheterna.

Internationellt sett står avverkning av tropiska skogar, användning av konstgödsel vid foderproduktion och metangasutsläpp från nötkreatur för den viktigaste påverkan från animalieproduktionen. En uppskattning visar att hela 18 procent av världens samlade utsläpp av klimatgaser kan hänföras till animalieproduktionen.

Animaliska produkter kräver dessutom både mycket mer energiåtgång och vatten än vegetabilier. Det går åt ca fyra och ett halvt kilo vegetabilier för att producera ett kilo fläskkött och nio kilo vegetabilier för att producera ett kilo nötkött. I västvärlden konsumerar vi totalt sett flera gånger mer vegetabilier än vad man gör i de fattiga länderna, främsta orsaken till detta är att våra vegetabilier till den största delen av används till foder för djuruppfödning. I Sverige går så mycket som två tredjedelar av spannmålsproduktionen till foder. Globalt är det cirka en tredjedel som används som djurfoder. Samtidigt lider miljoner människor av hunger och av brist på vatten. Vi ställer oss mot bakgrund av dessa uppgifter starkt kritiska till att fortsätta att låta så stora delar av spannmål och vatten nyttjas av boskap.

Det är inte rimligt att den storskaliga boskapsuppfödningen bokstavligen tar livsnödvändiga resurser från människor och dessutom orsakar allvarliga miljöproblem. Det är uppenbarligen inte bara energimarknaden och trafiksektorn som måste energieffektiviseras utan även vår kosthållning. En ökad vege-

tarisk kost skulle innebära såväl ett mer effektivt resursutnyttjande som mindre miljöpåverkan.

Vi anser att det är nödvändigt att skapa en ekologisk hållbar utveckling. Detta innebär att den industriella produktionen av kött måste minskas och förändras. Den innebär i sin nuvarande omfattning ett slöseri med resurser samtidigt som den alvarligt förorenar både mark, vatten och luft. Oavsett av vad man tycker om köttkonsumtion som sådan så är det inte långsiktigt hållbart varken ur miljö- eller rättvisesynpunkt möjligt att fortsätta den nuvarande politiken. Jordens resurser räcker helt enkelt inte till. Världen som helhet måste minska sin köttkonsumtion och då måste också vi hjälpa till.

Samtidigt finns det fördelar ur både miljö- och resurssynpunkt med en mera småskalig köttproduktion i balans med naturen. Inom stora geografiska områden är inte produktion av vegetabilier möjlig men däremot produktion av kött. Dessa områden bebos dessutom ofta av ursprungsbefolkningar vars rättigheter kan förutsätta köttproduktion. Inom andra geografiska områden är en mer småskalig köttproduktion värdefull för att bidra till en varierad miljö och öppna landskap. Djur kan också i många fall utnyttja växer som människan inte direkt förmår utnyttja. Det kan också finnas områden där en mer industriellt inriktad produktion av kött är önskvärd, men den måste då ske efter noggranna överväganden och följa tydliga regler för djurhållning och gödselhantering.

Med politiska beslut måste produktions- och konsumtionsmönster ställas om. Institutioner som skolor och sjukvård konsumerar dagligen mycket stora mängder livsmedel. Vi föreslår därför att det vidtas åtgärder för minskad konsumtion av kött totalt sett och speciellt vad gäller industriellt producerade köttvaror.

I Örebro har man tagit beslut om att 3000 skolelever kommer att äta vegetarisk dag en gång i veckan. Enligt kommunens uträkningar innebär det blir minskade utsläpp motsvarande 3000 mil med en bil, nästan ett varv runt jorden. Varje gång de avstår från köttet! Tänk då vad Stockholm skulle kunna åstadkomma!

Stockholms kommun skulle också kunna bidra till ett ekologiskt och uthålligt jordbruk från klimatsynpunkt genom att i den offentliga upphandlingen ställa krav på ekologisk produktion i högre utsträckning. När ekonomin styr köps ofta kött från andra länder in, vilket innebär långa transportsträckor av industrikött. Hur det då kan gå har vi ju nyligen lärt oss av Irland.

En förändrad köttkonsumtion genom att minst en dag i veckan servera vegetarisk mat på förskolor, i skolor och inom omsorgen skulle vara både ekonomiskt och miljömässigt positivt. Genom att enbart köpa in naturbeteskött

och KRAV-märkt kött, skulle även närproducenter och hållbar produktion gynnas mer.

Jag föreslår därför fullmäktige besluta att

1. inom stadens verksamheter uppmanas servera enbart vegetarisk mat minst en gång i veckan
2. när kött serveras så ska minst hälften av det som serveras vara Krav-märkt, naturbeteskött eller uppfylla motsvarande regler.

Stockolm den 26 januari 2009

Åsa Hagelstedt